

Козинець Г.О.,
аспірант,

Центральноукраїнський національний технічний університет

УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМ КАПІТАЛОМ ТА ЙОГО МІСЦЕ У РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ КРАЇНИ

Козинець Г.О. Управление людським капіталом та його місце у розвитку інтелектуального капіталу країни. У статті розкрито сутність поняття «людський капітал». Досліджено роль людського капіталу у складі інтелектуального капіталу держави. Охарактеризовано взаємозв'язок між структурними елементами інтелектуального капіталу. Розкрито зміст поняття «управління людським капіталом». Висвітлено особливості процесу управління людським капіталом.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, людський капітал, управління людським капіталом, інструменти управління, методи управління, суб'єкти управління.

Козинець Г.О. Управление человеческим капиталом и его место в развитии интеллектуального капитала страны. В статье раскрыта суть понятия «человеческий капитал». Исследована роль человеческого капитала в составе интеллектуального капитала государства. Охарактеризована взаимосвязь между структурными элементами интеллектуального капитала. Раскрыто содержание понятия «управление человеческим капиталом». Отражены особенности процесса управления человеческим капиталом.

Ключевые слова: интеллектуальный капитал, человеческий капитал, управление человеческим капиталом, инструменты управления, методы управления, субъекты управления.

Kozinets G.A. The management of human capital and its place in the development of the intellectual capital of the country. The article reveals the essence of the notion «human capital». The role of human capital as a part of the state's intellectual capital has been studied. The relationship between the structural elements of intellectual capital is characterized. The content of the notion of «management of human capital» is disclosed. Features of the human capital management process are reflected.

Key words: intellectual capital, human capital, management of human capital, tools of management, methods of management, subjects of management.

Постановка проблеми. Підвищення ролі освіти і науки як рушійних факторів соціально-економічного розвитку держави, домінування знань та інформації серед основних факторів виробництва, швидкі темпи розвитку НДДКР, інформаційно-телекомунікаційних технологій, інноваційної та науково-технічної діяльності ознаменували зародження інтелектуальної економіки та появу нового капіталу – інтелектуального. Сьогодні інтелектуальний капітал є важливим чинником конкурентоспроможності країн на світовому ринку, запорукою їх швидкого соціально-економічного зростання та детермінантом інноваційного розвитку національної економіки.

Основним складником національного інтелектуального капіталу, його фундаментом є людський капітал, інтелектуальний капітал людини. Країни-лідери змогли досягти найвищих щаблів у світовому рейтингу соціально-економічного розвитку саме завдяки визнанню пріоритетності людського інтелекту та забезпеченню сприятливих умов його формування, розвитку та подальшої ефективної реалізації.

Сьогодні Україна за показниками соціально-економічного розвитку значно відстає від світових лідерів. Подолати наявний розрив можна шляхом побудови конкурентоспроможної, заснованої на знаннях національної економіки, зорієнтованої на безперервний та всебічний розвиток людини як носія інтелектуального капіталу. Таким чином, розвиток інноваційної

економіки, ефективного формування та використання національного інтелектуального капіталу в Україні неможливі без забезпечення сталого розвитку людського капіталу, тому дослідження особливостей управління людським капіталом та його ролі у розвитку національного інтелектуального капіталу є надзвичайно актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Людський капітал є об'єктом досліджень багатьох учених-економістів. Так, розкриттю ролі людського капіталу в підвищенні конкурентоспроможності національної економіки присвячено дослідження О.В. Красоти [1]. Г.В. Прошак [2] досліджує інституційну базу розвитку людського капіталу в умовах формування національної економіки та циклічність розвитку людського капіталу. Особливості формування людського капіталу в системі освіти і професійної підготовки охарактеризовано у працях О.А. Грішньої [3], а дослідженню питання інвестування в людський капітал присвячені наукові праці Т.В. Покотило [4].

Незважаючи на таку кількість наукових досліджень та їх різносторонність, залишається нерозкритою роль людського капіталу у розвитку національного інтелектуального капіталу, а сучасні економічні реалії загострюють необхідність вивчення особливостей управління національним людським капіталом задля подолання соціально-економічної кризи та підвищення конкурентоспроможності України на глобальному рівні.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є вивчення особливостей управління людським капіталом та розкриття його ролі у розвитку національного інтелектуального капіталу.

Виклад основного матеріалу. Інтелектуальний капітал держави – це система економічних відносин між населенням як носієм людського інтелектуального капіталу та суб'єктами підприємницької діяльності, науково-дослідними інститутами, навчальними закладами, фінансовими установами, органами державного управління тощо, з приводу формування та використання національного інтелектуального потенціалу, з метою забезпечення стійкого відтворення знань на основі прогресивного розвитку науки в цілях виробництва конкретних товарів, послуг, оновлення технологічної бази, підвищення доходів та життєвого рівня населення, вирішення проблем нерівномірності економічного розвитку регіонів та забезпечення конкурентоспроможності національної економіки на світовому ринку.

До складу інтелектуального капіталу держави входять такі структурні елементи, як людський, інформаційний, контрагентський та інституційно-інфраструктурний капіталі.

Людський капітал держави – це сукупність знань, особистих і професійних якостей та здібностей громадян країни, які під впливом методів державного управління та в процесі інтелектуалізації праці, розвитку інноваційного потенціалу та культури перетворюються на капітал, а також розвиваються, нагромаджуються, відтворюються та є невід'ємними від свого носія людини.

Будучи одним зі складників інтелектуального капіталу країни, людський капітал за значущістю не може прирівнюватися до інших його структурних елементів. Так, інтелектуальний капітал держави – це не просто сума його складників, а багатовекторний феномен різних якісних рис, талантів і потенціалів насамперед людини щодо креативного й ефективного використання наявних ресурсів та їхньої трансформації в процесі діяльності у відповідний потенціал. Саме людський капітал у складі інтелектуального відіграє фундаментальну роль, адже від рівня його розвитку прямо залежить формування та ефективне використання інших структурних елементів. Саме людина (громадянин) є носієм знань та інформації, генератором ідей, які в процесі практичного застосування фактично створюють підґрунтя для синтезу інформаційного, контрагентського та інституційно-інфраструктурного капіталів.

Людський капітал, будучи невіддільним і невідчужуваним від носіїв, не може бути скопійованим, відтвореним у жодній країні, тоді як інформаційний, контрагентський, інституційно-інфраструктурний капіталі можуть. Оскільки ринкова вартість відчужуваних складових інтелектуального капіталу з часом зменшується, підвищення ринкової вартості інтелектуального капіталу забезпечується людським капіталом. Інші ж складові інтелектуального капіталу можуть функціонувати тільки у взаємозв'язку з людським капіталом, тому що саме людина як його носій забезпечує їх функціонування за рахунок власних знань та навичок. Тому відсутність або недостатнє інвестування коштів у розвиток людського капіталу, недостатній рівень захисту прав людини призводить до знецінення інтелектуального капіталу в майбутньому.

Варто відзначити, що розвиток людського капіталу залежить насамперед від особливостей формування та реалізації державної політики. У сучасному світі простежується тенденція до підвищення ролі держави в системі факторів зростання людського капіталу. Держава розробляє загальну стратегію розвитку країни, результатом реалізації якої є визначений рівень розвитку людського потенціалу, законодавчо регламентує господарські, зокрема трудові, відносини в суспільстві, відповідає за стан природного середовища, що прямо впливає на умови життєдіяльності людини [5, с. 355].

Управління людським капіталом на рівні країни не має вузько спрямованого впливу на конкретну людину, що проживає на певній території. Таке управління, здійснюване за допомогою спеціальних механізмів, задає лише поведінковий вектор для людини – носія інтелектуального капіталу, що визначає його вибір під час формування й використання майбутнього інтелектуального капіталу [6, с. 7].

До системи управління людським капіталом на макрорівні належать такі складники, як об'єкт, суб'єкт, цілі і завдання, механізм і методи управління.

Об'єктом управління людським капіталом, на думку Базилевої М. [8, с. 35] є конкретний суб'єкт господарювання, який в межах своєї діяльності реалізує питання накопичення та ефективного використання людського капіталу.

Суб'єктами управління людським капіталом фактично виступають органи державного управління, серед яких, виходячи з виконуваних ними функцій, можна виділити органи загальної (виконавчі, розпорядницькі, законодавчі органи державного, регіонального та місцевого рівнів), спеціальної (органи, що здійснюють управлінську діяльність на міжгалузевому рівні) та галузевої (галузеві міністерства, що виконують функції лише в межах делегованих їм повноважень) компетенції.

Основні функції з управління формуванням та розвитком людського капіталу в Україні здійснюють: Міністерство освіти і науки; Міністерство охорони здоров'я; Міністерство соціальної політики; Міністерство молоді та спорту; Міністерство культури; Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства; Міністерство економічного розвитку і торгівлі.

Серед основних цілей управління людським капіталом можна виділити ефективне використання знань та вмінь людей для постійного вдосконалення технологій, підвищення економічних результатів та покращення життя суспільства загалом.

Н. Ішмухаметова пропонує розглядати державу в процесі управління людським капіталом у ролі ефективного інвестора, а сам процес управління розвитком людського капіталу на державному рівні визначає як управління його формуванням (відтворенням і накопиченням) та використанням. На думку дослідниці, перед державою-інвестором постають такі завдання в процесі управління людським капіталом:

– забезпечення якісного відтворення та накопичення людського капіталу (створення умов та стимулів його накопичення та збереження, культивування раціонального складника у людському капіталі, формування конкурентоспроможності людського капіталу, прогнозування перспективних напрямів його розвитку відповідно до майбутніх потреб економіки);

– організація ефективного використання накопиченого людського капіталу (в процесі суспільного виробництва через ринок праці; створення в межах країни умов для здійснення трудової, підприємницької та творчої діяльності) [7].

Основними інструментами впливу на людський капітал Л. Федулова називає державний бюджет, фінансування освіти, охорони здоров'я, культури, науки, системи соціального страхування та соціального захисту [5, с. 355].

До інструментів управління людським капіталом також відносять трудове законодавство, систему оплати праці, навчання, перепідготовку та підвищення кваліфікації, попит та пропозицію на ринку праці, рівень життя, взаємодію працівників і працедавців, соціальний захист населення.

З метою забезпечення ефективного формування людського капіталу на макроекономічному рівні держава використовує такі методи управління, як адміністративно-правові, економічні та соціальні.

Використання адміністративно-правових методів проявляється через встановлення на законодавчому рівні меж працездатного віку, визначення тривалості робочого тижня, особливостей державної соціальної політики тощо. Економічні методи пов'язані зі встановленням економічних нормативів, вдосконаленням організації оплати праці, використанням економічних важелів та стимулів. До соціальних належать методи, які ґрунтуються на моральному та психологічному впливі на людину [8].

Ми вважаємо, що в управлінні людським капіталом на макроекономічному рівні провідну роль відіграють адміністративно-правові методи, адже саме закони, укази та інші нормативно-правові документи, закріплені на державному рівні, регламентують та регулюють використання економічних та соціальних методів.

Прямий вплив на формування національного людського капіталу здійснюється за рахунок державних інвестицій у його розвиток. Інвестиції в людський капітал на макроекономічному рівні – це фінансові вкладення у розвиток інститутів, що прямо впливають на формування людського капіталу держави (сфери освіти та охорони здоров'я) та створюють сприятливі умови для його розвитку (житлово-комунальна сфера, культура, охорона навколишнього середовища тощо) з метою забезпечення високого рівня економічного розвитку суспільства, інтелектуально-інноваційної сфери та забезпечення конкурентоспроможності національної економіки на світовому ринку.

Ми вважаємо, що основними напрямками, за якими здійснюються інвестиції в людський капітал є: освіта, охорона здоров'я, інноваційна та наукова діяльність, охорона навколишнього середовища, житлово-комунальна сфера та сфера культури. Інвестиції у розвиток людського капіталу можуть здійснюватися державою, недержавними суспільними фондами й організаціями, міжнародними фондами й організаціями, регіонами, освітніми закладами, підприємствами, сім'ями та окремими громадянами.

При цьому кожен із перерахованих вище видів інвестицій є унікальним за природою впливу на рівень особистого та професійного розвитку людини. Однак лише комплексне здійснення цих видів інвестування здатне забезпечити гармонійний розвиток особистості і підвищити рівень використання її розумового та інтелектуального потенціалу впродовж усього життя.

На нашу думку, спрямування державних коштів на підтримку розвитку освіти та охорони здоров'я є фундаментальними видами інвестування в людський капітал, адже вони прямо впливають на його формування.

Освіта – це стратегічно важливий соціальний інститут, перед яким в умовах розбудови економіки знань постає завдання – підготувати креативного, морально вмотивованого професіонала, здатного оперативно приймати виважені рішення у постійно динамічно змінюваному соціально-економічному середовищі. Управління системою освіти на державному рівні здійснюється за участі державних структур в особі Міністерства освіти і науки України. Вони забезпечують законодавчу базу здійснення освітньої діяльності, визначають зміст, основні форми, способи і методи навчання в системі середньої, професійно-технічної та вищої освіти, формують структуру пропозиції первинної кваліфікованої робочої сили на ринку праці.

Державне фінансування сфери охорони здоров'я – це безсумнівний вклад у розвиток людського капіталу, адже здоров'я – це ресурс працездатності, від якого залежить забезпечення високого рівня продуктивності праці, як результат – і соціально-економічний добробут країни.

Інвестиції в сферу охорони здоров'я нероздільно пов'язані з охороною навколишнього середовища, адже за відсутності сприятливих умов проживання та чистого довкілля неможливо забезпечити належний рівень здоров'я людини.

Від того, у яких умовах працює та проживає людина, прямо залежить її благополуччя, здоров'я і працездатність. Саме тому не останню роль в управлінні формуванням людського капіталу на макрорівні відіграє й покращення житлових умов населення.

Інвестиції в інноваційну та наукову діяльність, по-перше, створюють умови та можливості для успішного використання та реалізації людського капіталу, а по-друге, беззаперечно здійснюють вплив на розвиток сфер освіти, охорони здоров'я тощо.

Ефект від інвестицій в культуру має насамперед соціальний характер. Формування культури є умовою будь-якої професійної підготовки в майбутньому, створює передумови для забезпечення соціальної мобільності окремої людини чи соціальної групи, передає культурне надбання суспільства з покоління в покоління [9, с. 391].

Висновки з проведеного дослідження. Сьогодні людина – це не просто працівник, що має здібності до малокваліфікованої, монотонної праці, а власник унікальних, інколи навіть неповторних інтелектуальних здібностей, що є результатом безперервного навчання та творчого пошуку протягом усього життя, а також природної обдарованості. Саме від рівня розвитку громадянина, його професійних та особистісних якостей залежить ефективне формування та використання національного інтелектуального капіталу та досягнення високого рівня соціально-економічного розвитку держави. Невіддільною запорукою успіху в державному управлінні інтелектуальним капіталом є здатність апарату управління своєчасно та оперативно реагувати на зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищах розвитку. Вирішення цього завдання можливе за рахунок створення ефективної системи моніторингу. Подальші дослідження доцільно спрямувати на вивчення системи моніторингу якості формування та використання людського капіталу.

Список використаних джерел:

1. Красота О.В. Роль людського капіталу у підвищенні конкурентоспроможності національної економіки. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/tppe/2009_20/Zb20_18.pdf (дата звернення: 10.06.2018).
2. Прошак Г.В. Інституційна база розвитку людського капіталу України. Науковий вісник НЛТУ України. 2013. Вип. 23.16. С. 269-277. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnlty_2013_23 (дата звернення: 11.06.2018).
3. Грішнова О.А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки: монографія. Київ, 2004. 254 с.
4. Покотило Т.В. Інвестування в людський капітал: проблеми і перспективи. Державне будівництво. 2012. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2012_1_38 (дата звернення: 11.06.2018).
5. Федулова Л.І. Економіка знань: підручник. Київ, 2009. 600 с.
6. Кириленко В. І. Управління інтелектуальним капіталом як фактор підвищення рівня конкурентоспроможності економіки. Теоретичні та прикладні питання економіки. 2011. Вип. 23. С. 5–11.
7. Ишмухаметов Н.С. Роль государства в формировании условий устойчивого развития человеческого капитала. Государственное управление. Электронный вестник. 2011. № 28. URL: http://e-journal.spa.msu.ru/28_2011shmkhametov.html (дата звернення 10.06.2018).
8. Базылева М. Н. Управление человеческим капиталом: микро- и макроэкономические аспекты. Экономика и управление. 2013. №1 (33). С. 34-39.
9. Волгин Н.А. Социальная политика: учебник / под ред. Н.А. Волгина. Москва, 2004. 734 с.

УДК 336.61

Корнєєва Ю.В.,
кандидат економічних наук, докторант,
Академія фінансового управління

ДОРОЖНЯ КАРТА ПРИЙНЯТТЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РІШЕННЯ ЩОДО УЧАСТІ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТОРА У КАПІТАЛІ ДЕРЖАВНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Корнєєва Ю.В. Дорожня карта прийняття інвестиційного рішення щодо участі іноземного інвестора у капіталі державного підприємства. На основі системного підходу до аналізу участі іноземного капіталу у державних підприємствах автором розроблено універсальну дорожню карту, яка охоплює технологічне, продуктове планування, планування можливостей, інтеграції та довгострокове планування у єдиному продукті, що враховує соціальні, економічні, екологічні аспекти, а також питання, пов'язані з національною безпекою. Запропонована дорожня карта спрощує процедуру прийняття стратегічних рішень щодо доцільності входження іноземного капіталу у певне державне підприємство, дає змогу встановити зв'язок між потребами бізнесу та розвитку держави, а також створює передумови для ефективного управління ризиками. Оскільки іноземний капітал є одним із ключових елементів для покращення міжнародних порівняльних переваг, регуляторний режим в Україні щодо іноземного інвестування має відповідати турбулентності світового простору, швидко змінюватися та пристосовуватися до нових умов та викликів, сприяючи покращенню інвестиційного клімату в країні, проте водночас враховувати національні інтереси.

Ключові слова: стратегічний інвестор, іноземні інвестиції, державне підприємство, дорожня карта, національна безпека.

Корнеева Ю.В. Дорожная карта принятия инвестиционного решения по участию иностранного инвестора в капитале государственного предприятия. На основе системного подхода к анализу участия иностранного капитала в государственных предприятиях разработана универсальная дорожная карта, которая охватывает технологическое, продуктовое планирование, планирование возможностей, интеграции и долгосрочное планирование в едином продукте, в котором учитываются социальные, экономические, экологические аспекты, а также вопросы, связанные с национальной безопасностью. Предложенная дорожная карта упрощает процедуру принятия стратегических решений о целесообразности вхождения иностранного капитала в определенное государственное предприятие, позволяет установить связь между потребностями бизнеса и развития государства, а также создает предпосылки для эффективного управления рисками. Поскольку иностранный капитал является одним из ключевых элементов для улучшения международных сравнительных преимуществ, регуляторный режим в Украине относительно иностранного инвестирования должен соответствовать турбулентности мирового пространства, быстро меняться и приспособливаться к новым условиям и вызовам, способствуя улучшению инвестиционного климата в стране, однако в то же время учитывать национальные интересы.

Ключевые слова: стратегический инвестор, иностранные инвестиции, государственное предприятие, дорожная карта, национальная безопасность.